

■ Aygün Süleymanova
teatrşünas

Öncə qeyd edim ki, Moskvanın məşhur Mayakovski teatri 17-20 noyabr tarixlərində Bakıda, Rus Dram Teatrının səhnəsində qonaq oldu. Dəyərli qonaqların sözün əsl mənasında səhnədə göstərdikləri “performans”ın yazıya alınmağa mənəvi haqqı var. Beləliklə...

Mayakovski teatri bəkililərə ilk olaraq dahi rus yazıçısı N.V.Qoqolun “Evlənmə” pyesi əsasında Rusiyanın xalq artisti Serqey Arçibaşevin (1951-2015) quruluş verdiyi eyniadlı tamaşanı təqdim etdi. Xatırladım ki, premyerası 2002-ci ildə baş tutmuş “Evlənmə” tamaşası 2002-2011-ci illərdə Mayakovski teatrının bədii rəhbəri olmuş Serqey Arçibaşevin sözügedən teatrdə ilk rejissor işidir.

Qoqol pyeslərinə, xüsusilə də “Evlənmə” əsərinə müraciət bir çox teatrlar üçün o, cümlədən Bakı teatrları üçün də ənənəvi haldır. Qoqolun “Evlənmə”si konstruksiyasına görə elə özü bir oyundur, hazır tamaşadır. Qonaq teatr bu pyesi xarakterlər ko-

Kostelavski və Simonova xoşbəxtliyin gec tapdığı və tez də tərk etdiyi həmin kiçik insanları təxmini oynayırdılar. Təxmini deyirəm, çünki Arçibaşevin “Evlənmə”sində lirika özünün inandırıcı səviyyəsinə çatmayıb, əksinə qəhrəmanların hər fürsətdə oxumağa can atdıqları rus romansları antologiyası sayəsində zəiflədilmişdir. Tamaşa roman melanxoliyası və şamlarla çərçivələnmişdir. Lirik mövzu rejissor üçün əsas olmuşdur. Əvəzində isə komediya ağıslığımaz intermediyalarla bəzədilib. Quda özünü fikusa bənzədir, Lazarev və Cəbraylov birlikdə Alya Pat və Pateşon cütliyünü xatırladırlar. Qızgördü səhnəsində Yaiqnitsa yumurta və cücə ilə fokus göstərir, Jevakin “Yablocko” rəqsi oynayır, Podkolesin şeir oxuyur. Aqafya Tixonova özü isə avansçenada qu quşu tək süzür və adaxlıları duzlu xiyara qonaq edir.

İntermediyalar arasındakı pauzalar çoxsaylı rəiyyətin mahnıları hesabına doldurulur. Finala yaxın Arçiba-

Tolstoyayağı ehtiras Bizim bütün həyatımız vağzala bənzəyir. Qatarların fit səsləri altında yaşanıb ayrılıqlar, qovuşmalar. Qatarlar yorğun-yorğun yola düşür, uzaqlara, heç yere gedir. Vronski Annanı burada görmüşdü. Karenina özünü qatarın altına atdı. Astopovo stansiyasında Tolstoy həyatla vidalaşdı. Vağzal metaforaların axınıdır: hər kəs gedir, yola düşür, ancaq heç kim gəlmir, heç kim qayıtmağı bacarmır.

Proloq və epiloq yerini dəyişib: qraf və qrafinya, ər və arvad, dahi yazıçı və 48 illik ömür-gün yoldaşı boşalmış platformada söhbət edirlər. O - havada səs, o isə yaşlı xanım...

-hər şeyi final tamamlayırlar! Sofya Andreyevna bədənəz səsə çağırırlar, tamamlamə mən!

On il əvvəl Rimas Tuminas üçün yazdığı “Madaqaskar” pyesində Maryus İvaşkaviçyus litvalı xəyalpərəstlərin XX əsrin əvvəllərində irəli sürdükleri mifləri, onların “ehtiyat Litva” axtarışlarını tədqiq etmişdi. Mindau-

Karbaukis Tolstoyun bioqrafiyasının əsas məğzinə nüfuz etmişdir. Sənəd və müəmmalı birləşdirən tamaşa özündə dahi bir insanla ünsiyyət qurmağın sadəliyini və rəngarəngliyini ehtiva edir ki, bu öz daxilində gizli dühası ilə yaşayana nəşib olur.

82 yaşlı yazıçı və ona 8-i sağ qalmaqlla 13 uşaq doğan, onun bütün romanlarını köçürən 66 yaşlı həyat yoldaşı bir-birlərlə məhəbbət və azadlıq uğrunda, sahib olmaq və məxsus olmaq uğrunda mübarizə aparırlar, əzab çəkirlər, bir-birlərini bağışlayır, həm lənət yağdırırlar. Səhnədə isə bir sual doğur: Tolstoy sevgi bilirdimi?...

Tamaşanın açar səhnələri gündəliklərin şahidliyinin kəşşməsində özünü bürüzə verir. Sofya Andreyevna və Lev Nikolayeviç Tolstoy kağızlardan heç nə gizlətməmişdilər.

“Biz bir-birimizi seviridiksə və bir-birimizi xoşbəxtliyi üçün çalışırıdığsa, azadlıq nəyə gərəkdir?”-Sofya yazırdı. “Məhəbbət deyil, nifrətə yaxın və nifrətə dönüşən, məhəbbətə olan tələbat”- Tolstoy yazırdı.

Və tamaşada bir-birini güzgü kimi əks etdirən, bir-birini kölgələyən iki üçbucaq var: Anna-Karenin-Vronski və Sofya-Tolstoy-Çertkov. Sofya Vladimir Çertkova nifrət edirdi. Onu ərinin məhəbbətini əlindən almaqda günahlandırır.

Lev Nikolayeviçin sədiq tələbəsi Aleksey Serqienkonun sözlərinə görə Lev Tolstoy demişdir: “mən bilirəm ki, heç kim mənə Vladimir Qreqoroviç qədər sevgi bilməz”. Ölümündən az müddət əvvəl isə Tolstoy fransızca söyləmişdi: “Əgər Çertkov olmasaydı, onu uydurmaq lazım idi. Mənim üçün, mənim xoşbəxtliyim üçün”. Şahidlərin sözlərinə görə xəstə yatağında yatarkən Tolstoyun görmək istədiyi ilk şəxs Çertkov idi.

Sofya Andreyevna və Çertkov bir-birilə mübarizə aparırdılar. Tolstoy ailəsi və onu əhatə edənlər iki cəbhəyə bölünmüşdülər-Andrey, Mixail, Lev-Sofya cəbhəsi və Qoldenveyzer, Feokritova, Aleksandra Lvovna, Makovitskiy-Çertkov cəbhəsi.

Çertkovla mübtəlalıq Sofyanın nəhayətə, ağılını əlindən aldı. O, Çertkovu şeytan kimi görürdü. Tamaşanın həlledici səhnələri də beş səciyələndir: “Şeytan koması” və “şeytan qovulması”. Çertkovu və Tolstoyun sevgilisə Aksinyanı Tatyana Orlova oynayır.

Aksinyanın yanına haldan düşmüş, tanınmaz şəkli alması qrafinya münasibətləri aydınlaşdırmağa gəlir. İki yaşlı qadının -keçmiş sevgili və həyat yoldaşının söhbəti olduqca narahətədir, eyni zamanda komik və dəhşətvericidir.

Çertkov burada təqlid olunmayan yaraşığı aristokrat, idarəedicisi kimi çıxış edir. Çertkovun Sofya ilə eyni zamanda həm cin, həm də insan səsiylə danışıması səhnədə Sofyanın gözələrində onun necə təcəssüm olunduğunu ifadə edir.

Əslində bütün baş verənlər məşətdə deyil, çox ehtimal ki, həyatın postskriptumunda əks olunur. Burada Tolstoy ittiham olunur, Tolstoy günahlandırılır.

Annanın (Miriam Sexon) qan qırmızı əlcəkləri sanki az sonra baş verəcəklərin xəbərdəridir. Bu vaxt başqa bir qadın qəhrəman isə bütün Rusiyaya hayqırır: “Mən məhəbbət axtardım, lakin tapmadım...” Və Annanı qucaqlayan əllər onu mənəgənə kimi sıxacaq, yenə qucaqlayacaq və yenə sıxacaq. Bu ağrı Karenini qatarın altına atdı. Bu ağrı Sofyanı (Yevqeniya Simonova) isterikaya saldı. Sofya Andreyevna nə qədər çalışsa da, Tolstoyun yatağına yaxınlaşa bilmir, sıx çiynlərin önündə hördüyü divarı aş bilmir və bu səhnədə biz qadının dəhşətli tənhalığını bütün iliklərimizə qədər hiss edirik.

Tamaşanın güclü tərəfi odur ki, səhnə arxasında, qəhrəmanlar arxasında, replikalar arxasında Tolstoyun nəfəsi duyulur. Və bu tamaşa ilə Mayakovski teatri Bakı tamaşaçıları nın xətişəsində unudulmaz gün yaşatdılar. Bir daha... Qonaq gəl bizə...

Mayakovski teatrının Bakı “oyunları” ...

(Qonaq gəl bizə... silsiləsindən)

mediyası kimi oynamaq qərarı vermişdi. “Tamaşa içində tamaşa” uğursuz adaxlıya tapşırılmışdı. Hər bir obraz sovet dövrü Qoqol illüziyalarının məcmuasını xatırladan karikaturaya qədər ifratlaşdırılmışdı, gəlinlə görüş səhnəsi isə bədii özəfəliyyət konsertini xatırladırdı. İqor Oxlupin saitləri uzadır, qarnını qaşıyır və fokus göstərirdi. Aleksandr Lazarev gözələrini bərəldir, səndəlləyərək gəzir və lentlə idman rəqsi nümayiş etdirirdi. Ramzes Cəbraylov temperamental şəkildə nərildəyir, çömbəldir. Bu üçlüyə öz səsinə məşq etdirərək Svetlana Nemolyayevanın qudası da qoşulurdu. Bir sözlə canlı teleperson həvəskarlarına faydalanmağa nəşə vardı.

Qoqolun adına mistika qoşmaq artıq dəb olub. Hesab etmirəm ki, qoqolsevərlərin çoxu Mayakovski teatrını ziyarət etsin. Lakin “Evlənmə” tamaşasında məlum azlığın tələbləri nəzərə alınıb. Əlbəttə ki, burada müəmma azdır və bu qisim üçün Mixail Flippovun Koçkaryovu və səhnəni güzgülərlə qış bağçasına çevirmiş rəssam Oleq Şeynitsin cavabdehdir. Güzgülərdə Aqafya Tixonovaya adaxlıların surəti görünür və oradan həyasızcasına qudurmuş Koçkaryov Aqafyanı ərə gəlməyə razı salır, finalda isə İqor Kostelavski-Podkolesin güzgünün içinə atılır.

Ona və gəlin rolunu ifa edən Evqeniya Simonovaya tamaşanın üçdə birini təşkil edən lirik, qəmli hekayə həvalə olunmuşdu. Bir vaxtlar Anatoli Efros belə, Qoqol komediyalarını kiçik tənha insanlar haqqında qəmli hekayə kimi təqdim etməyin mümkünlüyü fikrini irəli sürmüşdü. İndi

şev tamaşaya lirika və sükut qoşsa da (“Sus, kədərim, sus”), bütün izlənilənlərdən sonra nə kədərə, nə də lirikaya inanmaq istəmirsən.

Tamaşada incəsənətə aid olan yeganə bir şey varsa o da, rəssam Oleq Şeynitsin dekorasiyalarıdır. O səhnəni Kukla teatrının səhnəsinə bənzədib. İki insan fiqurunun kəbin kəsdiyi yarımsəffaf pərdənin arxasında bəzəkli dünya gizlənilir. Və əgər tamaşanın məntiqinə deyil, səh-nəqrafiyanın məğzinə inansa, Podkolesinin saxta marionetlərin var olduğu dünyaya necə düşdüyü və oradan sıçrayaraq güzgüyə necə tullanması haqqında maraqlı əhvalat dinləyerdik. Qoqolu Hoffmana çevirə bilərdilər, lakin görünür, buna vaxt olmayıb. Həm Qoqolun, həm də Arçibaşevin “Evlənmə”si dəyişiklik qorxusundan bəhs edir. Nə varsa, o kifayət etmir, həyatın bünövrəsini isə sarsıtmaq xatalıdır.

Səhnədə “mayakovski ulduzları”ndan ibarət kütləni görürük: İqor Kostolevski, Mixail Flipo, Svetlana Nemolyayeva, Aleksandr Lazarev, Ramzes Cəbraylov, Yevqeniya Simonova. Onların hər birinin öz mənərası var. Səhnədə fars hakimdir.

Aqafya Tixonovnanı oynayan Yevqeniya Simonova oyununda qrotesk şübhələri məhəretlə gizlədə bilər, səhnədə tacir qızından daha çox mayor qızına oxşayır. Lirik-komik aktyor Ramzes Cəbraylovun ifasında Jevakinin necə aciz, dünyaya qarşı necə tənha olduğunu görürük.

Tamaşa zamanı Bakı tamaşaçısının həvəslə, maraqla gözlədiyi nə idisə, o baş vermədi. Ümidlər qaldı ikinci tamaşaya... Gəlin baxaq...

qas Karbaukis üçün qələmə aldığı “Rus romanı”nda isə dramaturq Lev Tolstoyun fiquruna müraciət edir. “Rus romanı” tamaşası təkəcə klassik keçmişlə yeni əlaqə vasitəsi deyil, həm də aktyorun səhnə mövcudiyyətinin yeni formasıdır.

Tamaşanın Mayakovski Teatrında 28 yanvar 2016-cı il tarixində baş tutmuş premyerasından öncə verdiyi müsahibədə Maryus İvaşkaviçyus qeyd etmişdi ki, müasir rus dilində yazdığı ilk pyes olan “Rus romanı”nda Lev Tolstoyun həyatına müraciət etməsi ona yaradıcı azadlıq bəxş etdi. Həqiqətən, buna qədər rus pyeslərinin heç biri bu dərəcə rəğbət görməmiş, dil fokusuyla, ideyaların qəfil oyunuyla, əbədi mövzuların yeni rakursuyla bu dərəcə zövq bəxş etməmişdi.

Nəhayət k, Rusiya Mədəniyyət Nazirliyinin qastrolların təşkilatına federal dəstək mərkəzinin “Böyük qastrollar 2016” proqramı çərçivəsində paytaxtımızın qonağı olan Vladimir Mayakovski adına Moskva Akademik Teatri sayəsində “Rus romanı”nı vərəqləmək, zövqü dadmaq bizlərə də nəşib oldu. İki litvalı fenomen-dramaturq Mariyus İvaşkaviçyus və rejissor Mindauqas Karbaukis birlikdə Lev Tolstoy tarixinin özünəməxsus versiyasını tamamlayırlar. Tolstoy səhnədə görünməsə də biz onun varlığını duyuruq. 3 saatlıq tamaşanın gedişinə Tolstoy yaradıcılığının ən məşhur hissələri siğdirilmişdir: budur Levin kənddə qəm-qüssədən əziyyət çəkir, budur o Kitiyə intim gündəliyini verir, necə ki, Tolstoy özü vaxtilə nigahdan qabaq Sonya Bertse oxuması üçün gündəliyini vermişdi. Budur, məşhur, süfrə üzərində təbaşirlə eşq elanı səhnəsi; lakin burada bütün patetika çıxarılmış və komik notlar səslənir...

-Anna, bu mənəm! - söylədi Tolstoy. Və Karenina, Kiti, Levin tamaşada Sofya, Aleksandra və Lev Tolstoy ilə bərabər səviyyədə real insanlardır; həyat təcürbəsi bədii təcürbəni qidalandırır, və bizlər həyatın yazıçısını necə sətir-sətir yazdığının şahidi oluruq.

Səhnə məkanının müəllifi Sergey Baxin səhnədə 4 sütun, barin evinin fasad hissəsini, holland sobası, arxa planda həsilə örtülmüş masa yerləşdirmişdir. Burada Levin (Aleksey Dyakin yaşayır), şpaqası sağa-sola oynadaraq özünü sahib roluna uyğunlaşdırmağa çalışır.